

1
WAT DEED IK IN DE PERIODE ^{18/}10-1942 EN ^{03/}10-1943
Opgetekend 07-02-2017 → PEET STEENTJES

Toen ik destijds ontslag nam bij mijn toenmalige werkgever Vroom in Den Haag was dat best wel een soort sprong in het duister.

Ik was daar werkzaam geweest van:

01-11-1938 tot 18-04-1942

Mijn geboortedatum is 03-09-1924 en dus was ik toen 17 jaar oud.

Ik werkte destijds als winkelbediende bij een voor die tijd tamelijk groot bedrijf. Er werkten wel zo'n vijftig mensen.

Waarom ging ik daar vrij willig weg?

Het was oorlogstijd. We waren al twee jaar bezet door de Duitsers. In die twee jaar was het leven steeds soberder geworden. Er waren dus steeds minder artikelen om te kunnen verkopen. Het gevolg was dat er steeds minder werk was. En dat betekende weer dat er geen perspectief was. Loonsverhoging zat er niet meer in. Dat kon natuurlijk ook niet. Er was gewoon te weinig omzet. Ontslagen werden we ook niet. Gelukkig maar. Want dat betekende in veel gevallen te werk gesteld worden in Duitsland. En dat was wel het laatste wat je wilde. En toch nam ik zelf de beslissing om weg te gaan bij Vroom? De enige reden was geld. Loon in mijn situatie.

Toen ik bij Vroom weg ging begon in het Westland de periode van het seizoenswerk "druiwen krenten". Als je daar bedreven in was kon je er goed mee verdienen. Dat ben ik toen gaan doen. Samen met zus Bep die toen bijna 16 jaar was.

Wij verdienden daarmee ieder in de week, want ik anders per maand verdiende. Het waren wel lange dagen. Van 's-morgens als het voldoende licht was tot het 's-avonds donker werd. En dat 6 volle dagen in de week. Dat konden we dan zo'n 5 à 6 weken doen schat ik. Tot half of eind Mei ongeveer
Na 31-05-1942

Geen vaste werkring meer. Van alles en nog wat gedaan. Los werk dus. Dat was in het Westland niet zo moeilijk. Als je maar bereid was om van alles aan te pakken. Maar meer nog schaarrelde ik wat via mijn contacten met oud-collega's in Den Haag. Groenten naar Den Haag. Moeilijk verkrijgbare artikelen naar het Westland. Alles op zeer bescheiden schaal hoor.

Maanden Juli-Augustus-September 1942

In Poeldijk was een slachthuis. De activiteiten stonden op een laag pitje. Dat werd tijdelijk anders. Er kwam een advertentie in de krant waarin personeel werd gevraagd. Natuurlijk vooral vaklui, maar ook mensen voor nevendiensten. Dat heb ik toen zo'n 3 maanden gedaan. Het was werken voor de Duitsers, zoals dat toen genoemd werd. Eigenlijk deed je dat liever niet. Dat voelde een beetje als werken voor de vijand. Geen leuker gevoel dus. Het vlees ging rebelrecht naar Duitsland. Er was tijdelijk een groot aanbod van slachtvee. En dat was weer een gevolg van een maatregel van de bezettende macht. Heel veel grasland werd omgezet tot bouwland. Het aantal koeien in Nederland werd drastisch teruggebracht. Dat had alles te maken met de voedselvoorziening

(EEN PAAR ~~TAKEN~~)

Mijn werk bestond uit van alles en nog wat. ~~TAKEN~~ TAKEN zijn mij vooral bijgebleven.

1. HET OPHALEN VAN DE KOEIEN HET SLACHTHUIS IN
2. HET doodschieten van de koeien. Dat gebeurde door een soort grote zaklamp recht op zijn kop te zetten en dan op een knopje te drukken. De koe zakte dan onmiddellijk daar zijn poten en was dood.
3. HET BEVESTIGEN VAN IJZEREN KETTINGEN AAN zijn achterpoten en het optakelen. Dan hing de koe gereed om geslacht te worden en begon het werk van de vakman slachter.
4. DIE BEGON zijn werk ~~zijn werk~~ MET EEN HELE GROTE SNEDE VAN zijn achterpoten tot aan zijn kop. Terwijl de slachter die snede maakte kon ik een plat ijzeren wagentje onder de koe rijden. De pens en alle ingewanden vielen in het karretje. Dat wagentje reed ik naar een aparte afdeling waar van alles en nog wat met de inhoud gedaan werd

En dan de volgende koe

Het was smerig werk, maar in die oorlogstijd in zekere zin ook lucratief. Vlees en vet, eigenlijk alles van de koe, was op de bon. Dus niet zomaar te krijgen. En alles wat je niet zomaar kon kopen was kostbaar. Het was niet zo moeilijk om vet en vlees mee te pikken. We werden wel gecontroleerd bij de uitgang maar oppervlakkig. De fietstassen werden nagekeken. Geen zijfelijke controle. Ik propte de zakken van mijn overall bijvoorbeeld vol. Hygiëne, dat woord kenden wij niet. Thuis werd door moeder natuurlijk alles

GRONDIG GEREINIGD. MAAR WE HADDEN WAT VETTIGS TE ETEN. EN ER SCHOOT OOK NOG WEL WAT OVER OM ALS RUILMATERIAAL TE DIENEN. VOOR WLEDING EN SCHOEISEL BIJVOORBEELD. IK WEET MIJ NOG WEL TE HERINNEREN DAT IK DAT INDERDAAD GEDAAN HEB. HET WAS EN BLEEF WEL GEVAARLIJK. JE LIEP RISICO'S ALS JE GESNAPT WERD WAS DE KANS HEEL GROOT DAT JE IN EEN STRAFKAMP TERECHT KWAM. AF EN TOE WERD ER EEN WAT STRENGERE CONTROLE UITGEVOERD. SOMS WERD ER IEMAND GEARRESTEERD. MEESTAL HADDEN DIE HET OOK TE BONT GEMAAKT. DIE ZAG JE DAN OOK NIET MEER TERUG. GEK WAS EIGENLIJK OOK DAT JE NOOIT DACHT DAT JE AAN HET STELEN WAS. JE PIKTE VAN DE VIJAND. DAT WAS GEEN DIEFSTAL. DAT WAS IN ZEKERE ZIN NOG EEN GOEDE ZAAK OOK. JE PIKTE GEWOON TERUG WAT DE VIJAND VAN ONS GEPIKT HAD WAT IK MIJ OOK NOG WEET TE HERINNEREN IS DAT WIJ I.P.V. HET GEBRUIKELIJKE BARKIE KOFFIE, BOUILLON MAAKTEN MET STUKKEN VLEES ER IN. IN EEN HELE GROTE SØEPKETEL. NOOIT MEER ZO'N LEKKERE EN STERKE BOUILLON GEETEN.

Van Maanden OKTOBER 1942 - MAART 1943

AAN DE PERIODE SLACHTHUIS KWAM EEN EINDE. IK MOEST EEN BRANTJE HEBBEN. DAT KWAM ER OOK. IN PVELDIJK WOONDE IN ^{EEN} HEEL MOOIE VILLA EEN FAMILIE WELING. EEN GROOT GEZIN WAARVAN DE OUDSTE ZOON ZO'N 16 JAAR WAS. VADER WAS ANTIQUAIR EN HAD EEN WINKEL IN DEN HAAG. IN DE ZOUTMANSTRAAT. IN DIEZELFDE ZOUTMANSTRAAT HAD HIJ EEN TWEEDE WINKEL ER BIJ GEKREGEN. VOORNAMELIJK VOOR DE VERKOOP VAN TWEEDE-HANDSMEUBELN. DAAR ZOCHT HIJ IEMAND VOOR. DAT WERD ~~ik~~ dus. MIJN SALARIS WAS NIET HOOG MAAR IK

was onder de pannen. Ik stond dus niet gere-
gistreerd als werkzoekende en liep dus niet
het risico naar Duitsland gezonden te worden.
Ik had eigenlijk een Luizen Leventje. Veel ver-
kopen deed ik niet. Er moest iemand in die win-
kel zijn. Het was in dezelfde tijd dat een deel
van Den Haag op last van de bezetter ontruimd
en afgebroken werd. Dat hield weer verband
met het aanleggen van verdedigingswerken. Er
was dus veel aanbod uit de huizen die ont-
ruimd moesten worden. Mijn toenmalige werkge-
ver had het vooral druk met het opkopen van
soms wel hele inboedels. De beste spullen ver-
kocht hij in zijn eigen mooie antiekzaak. De wat
minder kostbare stukken, meestal meubels, moest
ik proberen te verkopen. Die handel was uiterst
winstgevend. Dat kreeg ik al gauw in de gaten.
Ja, niet de spullen die ik moest verkopen na-
tuurlijk, maar vooral die hij verkocht in zijn
eigen antiekzaak.

Soms mocht ik mee als mijn baas ergens naar
toe ging om soms complete inboedels op te
kopen. Alleen al door te luisteren en toe te
zien heb ik veel geleerd. Zijn wijze van onder-
handelen. Ik mocht niets zeggen. Soms vond ik
het wel eens schandelijk wat hij deed. Dan heb
ik het over de prijsvaststelling. Maar ja. Het
was oorlogstijd en hij maakte op zijn manier han-
dig gebruik van de gunstige situatie waarin
hij verkeerde. De verkopers moesten hun
huizen uit. Meestal eindigde de onderhan-
deling met een bod op alles wat er nog stond

DAT LEERD DAN HEEL WAT MAAR WAS IN FEITE EEN SCHIJNTJE. JA, DAT WAS HANDEL. GEBRUIK MAKEN VAN DE MOGELIJKHEDEN DIE ER WAREN. AAN DE ENE KANT MENSEN DIE HUN SPULLEN, MIN OF MEER GEDWONGEN DOOR DE SITUATIE, MOESTEN ZIEN KWIJT TE RAKEN. AAN DE ANDERE KANT MENSEN DIE NIET WISTEN HOE AAN DIEZELFDE SPULLEN TE KOMEN OMDAT DIE NIET MEER TE KRIJGEN WAREN.

VAN MIJN BAAS HAD IK DE OPDRACHT GEKREGEN OM WANNEER ER KLANTEN KWAMEN DIE WATTE VERKOPEN ^{WADDEN} ~~WATTE~~ DOOR TE STUREN NAAR ZIJN ZAAK. DAT WAS IN DEZELFDE STRAAT 100 METER VERDEROP. JA NATUURLIJK. DAT LEVERDE LUCRATIEVE MOGELIJKHEDEN OP. SOMS ZONDIGDE IK WEL EENS EN HIELD DE HANDEL VOOR MIJZELF. IK WEET NOG GOED DAT IK THUIS KWAM MET EEN PRIMA, GOED WERKENDE NAAI MACHINE, DIE IK VOOR VJFENTWINTIG GULDEN HAD GEKOCUT. DAAR KON JE WEL 200 GULDEN VOOR VANGEN, IN DIE TIJD VAN SCHAARSTE. MIJN HANDEL GING ALLEEN NIET DOOR. MIJN ZUS KON HEM GOED GEBRUIKEN. OOK HEB IK EENS ALS TUSSENPERSON GEHANDELD BIJ EEN ONDERLINGE KOOP/VERKOOP TUSSEN IEMAND UIT POELDIJK EN EEN VERKOPER UIT DEN HAAG.

MAAR AAN HET GOEDE LEVENTJE KWAM IN MAART 1943 EEN EINDE. TOEN VIEL ER EEN BRIEF IN DE IN DE BRIEVENBUS DAT IK MIJ MOEST MELDEN BIJ HET ARBEIDSBUREAU IN NAALDWJK.

MAANDEN APRIL - MEI - JUNI 1943

ZON OPROEP BETEKENDE VRIJ WEL ALTIJD DAT JE MOEST GAAN WERKEN VOOR DE MOFFEN. IN DE MEESTE GEVALLEN BETEKENDE DAT OOK DAT JE NAAR DUITSLAND WERD BEZONDEN. TOEN IK DAAR AANKWAM WERD

Mij door een goedwillende vaderlander in mijn
 oor gefluisterd dat ik als beroep op moest ge-
 ven dat ik grondwerker was. Er werd bij verteld
 dat ik dan wat meer kans had om in Nederland
 te kunnen blijven. Dat bleek ook zo te zijn.
 Wij werden werknemers van de Duitse onderne-
 ming TODT. Wat dat precies inhield wisten we
 niet zo goed. Wat daar voor konsequenties aan
 vast zaten al helemaal niet. Maar ons werd wel
 verteld dat we dan niet naar Duitsland hoefden.
 En dat was toen, in 1943, het zwaarst wegende
 Wij wisten wel dat TODT een hele grote
 militaire bouworganisatie was, die vooral grote
 verdedigingswerken aanlegde. Bunkers bouwen
 loopgraven aanleggen.

GOEREE-OVERFLAKKEE

Wij moesten ons aanmelden in Ouddorp op
 het eiland Goeree-Overflakkee. Dat was nog
 een hele onderneming:

1. Met de bus van Poeldijk naar Den Haag
 2. Trein van Den Haag naar Rotterdam
 3. Tram in Rotterdam naar Rozenstraat
 4. Stoomtram van Rotterdam nr Hellevoetsluis
 5. Boot van Hellevoetsluis nr Middelharnis
 6. Stoomtram van Middelharnis nr Ouddorp
- Daar was je wel even druk mee

In Ouddorp werden wij ondergebracht in
 houten barakken. Het was nog een heel eind
 buiten het dorpscentrum. Stapelbedden, paar-
 dendekens. Sober sanitair. Maar wel goed te eten
 En dat was in die tijd ook veel waard
 Ons werk bestond uit het graven van

SLEUVEN OM KABELS IN TE LEGGEN. DAAR
VALT VERDER NIET VEEL OVER TE VERTELLEN
Wij maakten kennis met de plaatselijke be-
volking. Best wel interessant. Ik heb er zelfs
nog vrienden gemaakt in die korte tijd.
Om de twee weken gingen we een lang
weekend naar huis. Onze koffers vol met le-
vensmiddelen die wij konden kopen bij de boe-
ren in de omgeving. Vooral peulvruchten, maar
ook wel kaas, boter en een stukje spek. Je liep
wel enig risico dat je de moeizaam vergaarde le-
vensmiddelen onderweg kwijtraakte. In die tijd
werd er veel gecontroleerd onderweg. Het was
zaak om alles zo onopvallend mogelijk te vervoeren.
In koffers bijvoorbeeld en het vuile was goed juist
goed zichtbaar in zakken. Maar het is bij mij altijd
goed gegaan. Mijn kostbare waar is altijd thuis in
Poeldijk gekomen. Goeree-Overflakkee was en is
nog steeds een eiland. Toendertijd alleen maar
bereikbaar via een bootverbinding. Ik heb des-
tjds mensen gesproken die nog nooit van hun
eiland af waren geweest. Niet te geloven ei-
genlijk. Wij waren in hun ogen bereisde mensen
Het was voor velen al een hele onderneming om
een dagtochtje te maken naar Rotterdam.
Maar aan het "boede" leventje kwam wel een
einde. Het karwei op Goeree-Overflakkee was
geklaard en wij werden overgeplaatst naar
een volgend karwei. Het berorde was dat onze
volgende werkplek in Duitsland lag en wel in
het plaatsje Marl in de buurt van Becklinghausen

NAAR DUITSLAND

DAT WILDE JE LIEVER NIET, MAAR NU DAT NIET MEER TE VERMIJDEN WAS VOND JE HET ALS 18-JARIGE JONGEMAN TOCH OOK WEL WEER SPANNEND. HET TRANSPORT VOND PLAATS IN HET WEEKEND, ZATERDAG 03 JULI EN ZONDAG 04 JULI ¹⁹⁴³ HET VERTREK PUNT WAS IN DE PLAATS WIJK AAN ZEE. WAAROM DAAR WEET IK NIET, ~~WEL~~ RAAR EIGENLIJK. OP ZATERDAG DE REIS MET OPENBAAR VERVOER VAN POELDijk NAAR WIJK AAN ZEE. IK WEET NOG WEL DAT WE DAAR HEEL LANG OVER DEDEN. IK WAS WEL IN HET GEZELSCHAP VAN MEERDERE DORPSGENOTEN TEVENS LOTGENOTEN KAN IK NU WEL ZEGGEN. ZELFS EEN VAN ^{MIJN} BESTE VRIENDEN WAS ER BIJ KEES VAN VELT-HOVEN. WE HEBBEN EEN NACHT GESLAPEN IN WIJK AAN ZEE. IN EEN NIET AL TE BEST ONDERKOMEN. DE VOLGENDE DAG. DUS OP ZONDAG 04 JULI 1943 BEGON DAN DE REIS NAAR DUITSLAND.

DE EERSTE TELEURSTELLING KREGEN WE METEEN AL OP HET STATION TE VERWERKEN. DE TREIN, DIE VOOR ONS KLAAR STOND, BESTOND NIET UIT PERSONENWAGONS MAAR UIT GOEDERENWAGONS. EEN BEETJE STRO OP DE VLOER. DAT WAS ALLES. DAAR WERDEN WIJ INGEPROPT MET 30 MANNEN. ALLEMAAL VAN ONZE VORIGE WERKPLEK IN GOEREE-OVERFLAKKEE. DUS WE KENDEN ELKAAR WEL DAT WAS MEEGENOMEN. WE VONDEN ZITTEN OP ONZE KOFFERS. ER WERD GENOEG BROOD, BUTER EN BELEG NAAR BINNENGEBRACHT. EN OOK DRINKWATER. DE REIS KON BEGINNEN. DE DEUREN VAN DE WAGONS BLEVEN WEL OPEN. DAT WEL BELUKKIG

DE TREINREIS

WE HIELDEN DE MOED ER EEN BEETJE IN DOOR VEEL TE ZINGEN. BIJ DE GRENSPAATS EMMERICH GINGEN

WE DUITSLAND IN, VOORAL NIEUWSGIERIG NATUURLIJK. WANT WE WAREN IN HET BUITENLAND. EN DAT WAS IN DIE TIJD ALIETS HEEL BIJZONDER. DE TREIN REED VERDER HET RUHRGEBIET IN. WE KREGEN MET ONZE EIGEN OGEN TE ZIEN WAT DE GEVOLGEN WAREN VAN DE TALLOZE ZWARE BOMBARDEMENTEN DOOR DE ENGELSEN EN AMERIKANEN. TOEN AL. EN DE OORLOG ZOU NOG BIJNA 2 JAAR DUREN.

IN DORTMUND STOPTE DE TREIN. ONS WERD VERTELD DAT WE KONDEN GAAN SLAPEN. HET WAS INMIDDELS AOND GEWORDEN. MAAR JA GA MAAR EENS SLAPEN IN 20'N WAGON MET 30 MENSEN EN EEN BOEL KOFFERS. WE ZIJN TOEN MET ACHT MANNEN DORTMUND BIJ AVOND GAAN BEKIJKEN. HET WAS HEEL INDRUKWERKEND OM ZO VEEL PUIN EN RUINES OM JE HEEN TE ZIEN. MAAR OOK ZAG JE DAT HET LEVEN GEWOON DOOR GING. ONDANKS ALLES. HET GEBRUIKELIJKE NACHTLEVEN, DE CAFÉS DIE OPEN WAREN. MUZIEK DIE JE OM JE HEEN HOORDE. WE MAAKTEN OOK VOOR DE EERSTE KEER EEN LUCHTALARM MEE. DAT INDRINGENDE, LOEIENDE GELUID. IK HOOR HET ZO WER. HET WAS BEST WEL EEN BEETJE BEANGSTIGEND, MAAR WE HIELDEN ONS NATUURLIJK GROOT.

WE HEBBEN DIE EERSTE NACHT IN DUITSLAND TOCH NOG EEN PAAR UUR KUNNEN SLAPEN. WE KONDEN ONS EEN KLEIN BEETJE WASSEN VIA EEN KLEIN WRAANTJE OP HET STATIONSEMPLEMENT.

NAAR MARL

NA EEN HELE DAG RONDGEHANGEN TE HEBBEN WERDEN WE 'S-AVONDS VERVOERD NAAR ONS TOEKOMSTIGE HOME. MET OPEN VRACHTAUTO'S. EN HET REGENDE OOK NOG GEEN PLEZIERREISJE DUS. ONZE PLAATS VAN BESTEMMING WAS EEN BARAKKENKAMP. DIE EERSTE

NACHT HEBBEN WIJ DOORGEBRACHT OP EEN STROZAK ZONDER DEKENS OF WAT DAN OOK.

WIJ WERDEN TE WERK BESTELD IN EEN HELE GROTE CHEMISCHE FABRIEK. IN DIE FABRIEK WERD^d SYNTHETISCH RUBBER GEMAAKT. DAT SPUL WAT DAAR GEMAAKT WERD ZAG ER ONGEVEER UIT ALS ROET. HET FABRIEKSTERREIN WAS NAAR RUWE SCHATTING ZO'N 10 VOETBALVELDEN GROOT. HELEMAAL VOLGEBOUWD MET GEBOUWEN MET DAAR TUSSENIN VERBINDINGSWEGEN VOOR TRANSPORT. ZO'N VIJF METER BOVEN DIE VERBINDINGSWEGEN HINGEN PIJPEN MET EEN DOORSNEDEN VAN ZO'N HALVE METER. DOOR DIE PIJPEN WERD ~~DE~~ DE GRONDSTOF (ROET?) VAN DE ENE PLEK NAAR DE ANDERE GEBLAZEN. DIE PIJPLEIDINGEN WAREN OP DIVERSE PLEKKEN KAPOT GEBOMBARDEERD. HET HELE FABRIEKSTERREIN WAS DAARDOOR ZWART VAN EEN VIEZE DONKERE BLUBBER. EN DAARIN MOESTEN WIJ WERKEN. GRAAFWERKZAAMHEDEN HOOFDZAKELIJK.

HET IS DUS GEEN WONDER DAT ER AL GAUW PLANNEN WERDEN GEMAAKT OM ER TUSSENUIT TE KNIJPEN. MAAR HOE PAK JE DAT AAN. DE RISICO'S, HIERAAN VERBONDEN WAREN HEEL GROOT. IN DUITSLAND ZELF WERDEN REGELMATIG DE TREINEN GECONTROLEERD. DE GRENS TUSSEN DUITSLAND EN NEDERLAND OVERSTEEKEN WAS HELEMAAL EEN GEVAARLIJKE KLUS. TOCH HEBBEN WIJ, MIJN VRIEND KEES VAN VELTHOVEN EN IK DIT GEDAAN. MAAR WEL OP EEN APARTE MANIER. WE GINGEN WEL WEG MET MARLL MAAR BLEVEN IN DUITSLAND.

NAAR METTMANN

IN DAT STADJE, IN DE BUURT VAN DUSSELDORF, WOONDE EEN NEDERLANDSE FAMILIE, VAN OORSPRONG AFKOMSTIG UIT HET WESTLAND. DE FAMILIE BUYS.

HET GEZINSHOOFD, DE HEER LEEN BUYS, WAS IN DE TWINTIGER JAREN VAN DE TWINTIGSTE EEUW OM ZAKELIJKE REDENEN NAAR DUITSLAND GETROKKEN. DE BANDEN MET HET WESTLAND WERDEN NIET HELEMAAL VERBROKEN. ER BLEVEN OOK NOG ZAKELIJKE BEZ^{BANDEN}ITZINGEN

IK WEET MIJ NOG TE HERINNEREN DAT DE HEER LEEN BUYS IN DE OORLOGSJAREN HEEL VAAK IN POELDÏJK WAS. HIJ LOGEERDE DAN OP DE MONSTERSEWEG BIJ FAMILIE, EEN DOCHTER VAN LEEN BUYS WAS GETROUWD MET ~~FRED~~^{KOOS} V.D. KNAAP EEN TWINDER UIT HET WESTLAND. DIE RANDE EEN TWINDERIJ IN METTMANN, GE NAAMD "KORRESHOF".

VEEL WESTLANDERS, DIE BEDWONGEN TE WERK GESTELD WERDEN IN DUITSLAND, HADDEN HET ADRES VAN DE FAMILIE BUYS IN METTMANN BIJ ZIEN. ZIJ WISTEN DAT ZIJ DAAR TERECHT KONDEN VOOR HULP EN BIJSTAND WANNEER DAT NODIG MOCHT ZIJN. EN DAAR HEBBEN MIJ VRIEND KEES EN IK GRETIG GEBRUIK VAN GEMAAKT. OP 20-07-1943 WAAGDEN WIJ DE SPRONG. IK WEET NOG DAT WIJ IN ONZE OVERALLS DE TREINREIS MAAKTEN. ALLES GING GELUKKIG GOED EN WIJ WERDEN IN METTMANN DOOR DE FAMILIE BUYS HARTELIJK ONTVANGEN. WIJ HADDEN EEN GOED GESPREK MET DE OUDSTE ZOOON VAN LEEN BUYS, JAN. HIJ TOONDE BEGRIP VOOR ONZE SITUATIE EN BELOOFDE ONS TE HELPEN DOOR VOOR ONS WERK TE ZOEKEN IN METTMANN. EN ALLES TE REBELEN DAAR ROND OM HEEN. EN DAT WAS NOGAL WAT. IN FEITE WAREN WIJ DAAR IN DUITSLAND VOORTVLUCHTIG. EN WERDEN WIJ DUS GEZOCHT. JAN BUYS LIEP BEST WEL GROTE RISICO'S MAAR DE FAMILIE BUYS HAD DAAR IN METTMANN SCHIJNBAAR WEL WAT IN DE MELK TE BROKKELEN.

ALLEEN WERD DAAR NOOIT OVER BESPROKEN. DAT WAS, ZEKER IN DIE TIJD, OOK WEL HET ALLERBESTE 's Avonds NOG GEPROBEERD OM TERUG TE GAAN NAAR MARL. MAAR DAT LUKTE NIET MEER. WE HEBBEN TOEN EEN NACHTJE GESLAPEN IN HET KOSTHUIS VAN NICO MEYER, OOK UIT POELDIJK AFKOMSTIG, DIE AL IN METTMANN WERKTE. DE VOLGENDE DAG, WOENSDAG 21-07-1943 MET DE TREIN TERUG NAAR MARL. ZONDER MOEILJKHEDEN ~~W~~ KWAMEN WE WEER DAAR WEER AAN. WE PAKTEN ONZE KOFFERS EN NAMEN AFSCHEID VAN ONZE LOTGENOTEN. DE VOLGENDE DAG, DONDERDAG, 22 JULI 1943, WAS DE GROTE VLUCHT. UIT HET KAMP. DIE REIS, MET ZWARE KOFFERS BIJ ONS, HEB IK ~~AL~~ DES TIJDS AL UITVOERIG BESCHREVEN IN HET DAGBOEK DAT IK TOENDERTIJD BIJHIELD. WE HEBBEN VEEL GELUK BEHAD. WE KWAMEN ZONDER MOEILJKHEDEN AAN IN METTMANN. DAAR WERDEN WE OPGEVANGEN DOOR JAN BUIJS. DIE LIET ONS METEEN KENNIS MAKEN MET ONZE TOEKOMSTIGE WERKGEVERS, KEES KWAM BIJ EEN PLAATSELIJKE TIMMERMAN. DAT WAS OOK HET VAK VAN KEES, DUS PRIMA GEREGLD. IK ZELF KWAM TE WERKEN IN EEN KLEINE FABRIEK, NAAR SCHATTING WERKTEN DAAR ZO'N 200 MENSEN. METAALVERWERKING. HUN BRIEFHOOFD:

H. W. MECKENSTOCK METTMANN-RHEINLAND
PRESS-STANZ- UND ZIENWERK
FABRIK EISENBAHNTÉCHNISCHER ARTIKEL

Voorlopig kunnen we slapen bij Nico Meyer en Anton Heuchemer, ook uit Poeldijk afkomstig. Maar niet voor lange termijn. Als noodoplossing prima natuurlijk. De volgende dag, vrijdag 23 juli 1943, meteen naar de fabriek. Kennis gemaakt met collega's en de fabriek zelf eens rondgelopen. Ik was

NATUURLIJK GEEN GOED OPGELEIDE VAKMAN. MIJN WERK WAS DAN OOK VAN EENVOUDIGE AARD. MASSA-PRODUCTIE AAN EEN PERS. EENTONIG EN STOMPZINNIG MAAR WEL GEMARKKELIJK WIT TE VOEREN.

VAN DE HEL IN DE HEMEL

DAT IS NIET OVERDREVEN ALS JE HET VERBLIJF IN MARL GAAT VERGELIJKEN MET DE NIEUWE SITUATIE IN METTMANN. DAT HADDEN WE ALLEMAAL TE DANKE AAN DE FAMILIE Buys. IN HOOFDZAAK JAN Buys. ALLES KON NATUURLIJK NIET METEEN GEREGLD WORDEN. VOORLOPIG KONDEN WE SLAPEN BIJ ONZE VRIENDEN Nico en Anton. EEN UITSTEUENDE WARME MAALTIJD BIJ EEN GROTE GAARKEUKEN. DE BROODMAALTIJDEN VERZORGDEN WIJ ZELF. EEN GROTE WASBEURT KON IN DE WASRUIMTE VAN DE FABRIEK. MET DOUCHE EN WARM WATER.

Vrijdag, 13-08-1943 EEN GROTE DAG. TOEN KREGEN WIJ EEN ANDER ONDERKOMEN. IK HEB HET DAN OVER KEES VAN VELTHOVEN EN MIJ ZELF. BIJ EEN ECHT PAAR MET EEN ZON VAN ZIJN JAAR OF TIEN. DE FAMILIE MOHNS. ZOWEL MAN ALS VROUW WERKEN AL RUIM 25 JAAR BIJ MIJN WERKGEVER MECKENSTOCK. WIJ KWAMEN DUS IN EEN ECHT KOST^{HUIS} MET ALLE VOORDELEN DAARAAN VERBONDEN. IN MIJN DAGBOEK MAAKTE IK DESTIJD DE VOLGENDE AANTEKENING: "WE HEBBEN NU EEN FIJNE KAMER MET ELECTRISCH LICHT. EEN FIJN BED EN ALLES WAT DAARBIJ HOORT." AANVANWELIJK SLIEPEN WE DAAR ALLEEN. DE WARME MAALTIJD KREGEN WIJ IN EEN GAARKEUKEN. BROOD MAAKTEN WIJ ZELF KLARR. OP DONDERDAG 09-09-1943 KREGEN WIJ TE HOREN DAT WIJ VOOR HET ETEN OOK BIJ DE FAMILIE MOHNS TERECHT KONDEN. IN MIJN

DAGBOEK LEES IK "NU KAN HET GEWOON NIET BETER"

DE FAMILIE Buys

DIE HEBBEN HEEL VEEL VOOR ONS GEDAAN. IN METTMANN ZELF WAS HET VOORAL OUDSTE ZOON JAN DIE ZICH VOOR ONS INZETTE. HIJ WAS TOEN AL GETROUWD EN WOONDE NIET MEER THUIS. HIJ HAD EEN LEIDINGGEVEND FUNKTIE BIJ DE FIRMA PLATTER, EEN BETREKKELIJK KLEIN FABRIEKJE IN METTMANN. DE EIGENAAR VAN DIE FABRIEK WAS TEVENS LEIDER VAN DE PLAATSELIJKE AFDELING VAN DE N.S.D.A.P. IN HET WEEKEND PARADEERDE HIJ DOOR DE STAD IN ZIJN GLANZENDE UNIFORM. IK DENK DAT DIE MAN TOEN DE MACTIGSTE MAN WAS VAN METTMANN EN TEGELIJKERTIJD MISSCHIEN WEL DE FANATIEKSTE VOLGELING VAN ADOLF HITLER EN DE TOENMALIGE NAZI-PARTIJ.

KEES EN IK HADDEN GEEN NEDERLANDS PASPOORT. BIJ ONZE VLUCHT NAAR METTMANN WAREN DIE ACHTERGEBLEVEN IN MARL. NOU DAT BETEKENDE WEL WAT IN HET TOENMALIGE DUITSLAND. JE WAS IN FEITE NIEMAND. TOCH ZAG JAN BUYS KANS OM ONS DE NOODZAKELIJKE PAPIEREN TE VERSCHAFFEN OM DAAR TE KUNNEN ZIJN. ALLES WAS ZIJN BEETJE OP DE BON. TE DENKEN VALT DAN VOORAL AAN LEVENSMIDDELEN. MAAR OOK KLEDING, SCHOEISELEN EN WAT AL NIET MEER. TERWIJL JAN BUYS DRUK-DOENDE WAS VOOR ONS IN METTMANN WAS ZIJN VADER LEEN BUYS IN NEDERLAND IN DE WEER OM VOOR TE ZORGEN DAT WIJ NIEUWE NEDERLANDSE PASPOORTEN KREGEN. DAT DUURDE WEL ENIGE TIJD MAAR HET LUKTE WEL. EN DAT IS ^{EEN} ENORME PRESTATIE GEWERST. ZEKER IN DIE

Tijd, onder moeilijke omstandigheden. Oorlogstijd.
 Met huis van de familie Buys in Mettmann
 stond altijd voor ons open. We konden daar
 altijd terecht voor een bakkie woffie, goede
 raad en hulp als dat nodig was.

Er waren daar in Mettmann misschien wel zo'n
 stuk of twintig Westlanders aan het werk.
 Allemaal via bemiddeling van de familie Buys
 daar gekomen. Zij zorgden er ook voor dat
 wij af en toe een lang weekend naar huis toe
 konden. Hoe ze dat voor elkaar kregen? Daar
 werd nooit over gesproken. Zeker Jan Buys
 had daar in Mettmann wel enige invloed.

Vader Leen Buys pendelde op en neer tussen
 Mettmann, ^{EMPOEDIGD} waar hij zijn brood mee verdiende
 weet ik niet. Waar hij zijn invloed aan te danken
 had weet ik ook niet. Daar ging wel een verhaal
 over rond. Maar dat schrijf ik liever niet op. Juist
 omdat het een verhaal is. Niet bewijsbaar.

Als vader Leen Buys eens 'n weekend in Mett-
 mann was dan werd er toch wel van je verwacht
 dat je te news eens liet zien. En dan werd er
 ook wel geïnformeerd naar ons wel en wee.
 Ik weet mij nog wel te herinneren dat daar dan
 ook de vraag bij hoorde of we op zondag wel
 naar de kerk geweest waren. Vader Leen Buys,
 maar ook verlofgangers, fungeerden ook als
 brievenbestellers.

HET DAGELIJKSE LEVEN

Je leefde natuurlijk je eigen leventje. Tegelijkertijd
 burgerde je ook steeds meer in. Steeds meer
 contacten. Vooral met collega's van de fabriek

ALLERLEI NATIONALITEITEN LIEPEN DAAR ROND
WAT RUSSEN, TWEE FRANSE KRIJGSGEVANGENEN, TWEE
ITALIANEN, EEN POOL. EN EEN JONGE VROUW, AF-
KOMSTIG UIT DE OEKRAÏNE, DIE VERTELDE MIJ DAT
ZE STUDENTE WAS GEWEEST AAN DE UNIVERSITEIT.
IK SCHAT IN DAT HET WEL WAAR WAS. ZIJ SPRAK IN
IEDER GEVAL VLOEIEND DUIJS. DE RUSSEN DROEGEN
VERPLICHT EEN LAPJE OP HUNN KLEREN MET DE LETTERS
OST. DE POOL DROEG EEN LAPJE MET DE LETTERS POL.
ONS VERTIER WAS NIET VEEL ANDERS DAN WIJ OOK
IN NEDERLAND GEWEND WAREN. WE HADDEN ONS
EIGEN CAFÉ WAAR VEEL NEDERLANDERS KWAMEN.
POTJE KAARTEN EN GLAASJE BIER. VEEL NAAR DE
BIDSCHOOP OOK. SOMS GINGEN WE MET DE FAMILIE
MOHNES MEE OP FAMILIEBEZOEK. IK HERINNER ME
OOK NOG IN DAGJE UIT MET DE FAMILIE MOHNES. IN
MIJN DAGBOEK SCHRIF IK DAAROVER: BEZOEK AAN
EEN MOOI STADION IN ELBERFELD-WUPPERTAL. MET ZESSEN.
VADER, MOEDER EN ZOON MOHNES, MARTIN OLSHOORN, KEES
VAN VELTHOVEN EN IK. HET WAS EEN WIELERWED STRIJD
MOTOREN. DAT HAD IK NOG NOOIT GEZIEN. ALS BIJ-
ZONDERHEID SCHREEF IK TOEN OP DAT WIJ OM ER TE KO-
MEN GEBRUIK MAAKTEN VAN EEN "SCHWEBEBAHN".
DAT HAD IK OOK NOG NOOIT GEZIEN